

GAMYBINIŲ-ŪKINIŲ PASTATŲ STATYBOS VYSTYMAS TARYBŲ LIETUVOS KAIME

V. BRIEDIENĖ

Respublikos kaimo statybos klausimai, siejant su žemės ūkio vystymo problemomis, buvo nagrinėjami eilėje respublikos mokslinių darbų bei straipsnių. Nemaža dėmesio jiems skiriama M. Gregorausko monografijoje „Tarybų Lietuvos žemės ūkis 1940—1960“, LTSR MA Ekonomikos instituto darbuose, vyriausybės vadovų — J. Maniušio, A. Sniečkaus, M. Šumausko — knygose, pranešimuose bei straipsniuose.

Vieną ar kitą šių klausimų pusę savo darbuose nagrinėja K. Blaževičius, P. Paurazas, V. Ramanauskas, V. Vitkauskas ir kt.

Šiame straipsnyje bandoma apibendrinti respublikos kaimo gamybinių-ūkinių pastatų statybos plėtimą pokario laikotarpiu, t. y. 1945—1967 metais.

Kaimo statybos būklė 1945—1951 metais

Kaimo statybai, kaip ir visam šalies liaudies ūkiui, 1945—1951 metai būdingi kaip atstatomasis laikotarpis.

Pirmaisiais pokario metais (1945—1948), kai buvo vykdoma agrarinė reforma bei ruošiamos sąlygos kolektyvizacijai, kaimo statybą iš esmės galima apibūdinti kaip tiesioginių karo nuostolių likvidavimą.

Respublikoje buvo sugriauta apie 80,3 tūkst. pastatų, tame tarpe 52,9 tūkst. gamybinių-ūkinių pastatų, 26,5 tūkst. gyvenamųjų namų, 862 kultūriniai-buitiniai pastatai mieste bei kaime. Karas ne tik sustabdė socialistinio kaimo statybą ir jai reikalingų statybinių medžiagų gamybą, bet ir padarė respublikos liaudies ūkiui didžiulį, maždaug 1,7 milijardo rublių, nuostolį [8, p. 104]. Sugriautam ūkiui atkurti Partija ir Vyriausybė ėmėsi priemonių, skirdama statybai lėšų, steigdama statybines organizacijas bei plėsdama statybinių medžiagų gamybą.

Įvykdžius agrarinę reformą, pasikeitė socialinės-ekonominės bežemių ir mažžemių valstiečių gyvenimo sąlygos. Jiems iškilo gyvenamųjų ir ūkinių pastatų statybos problema. Dalį jų, daugiau kaip 80 tūkst. gyvenamųjų ir ūkinių pastatų, naujakuriai gavo iš valstybės kartu su žeme [8, p. 109]. Be to, valstybė jiems suteikė eilę lengvatų: atleido dvejiems metams nuo žemės ūkio mokesčio bei žemės ūkio produktų privalomųjų pristatymų, suteikė kreditų, davė daugiau kaip milijoną kubinių metrų miško medžiagos [5, p. 8].

Naujakuriai, savo jėgomis bei pasitelkdami kaimynus, statėsi būtinus gyvenamuosius ir ūkinius pastatus, remontavosi karo apgriautus, be šeiminkų likusius trobesius. Šiuo laikotarpiu gyvenamojo ploto statybą daugiausia atlikdavo patys kaimo gyventojai.

Gamybinių pastatų statybos sąlygos buvo sunkios, nes trūko lėšų ir statybinių medžiagų. Tačiau jau 1947 m. pirmieji socialistiniai ūkiai — tarybiniai ūkiai pradėjo statyti naujus gyvulininkystės pastatus.

Tarybinių ūkių metinių suvestinių apskaitų duomenimis, 1947—1951 metų laikotarpiu tarybiniuose ūkiuose pastatyta 159 tvartai stambiesiems raguočiams (11,5 tūkst. gyvulių vietų), 153 kiaulidės (25,5 tūkst. vietų), 8 avidės (3,7 tūkst. vietų), 31 paukštidė (11,9 tūkst. vietų), 12 grūdų ir sėklų sandėlių (2 tūkst. tonų talpos), 17 traktorių remonto dirbtuvių (2,5 tūkst. m²).

Valstybė, stiprindama žemės ūkio materialinę-techninę bazę bei siekdama padėti naujakuriams, o vėliau — pirmiesiems kolūkiams įdirbti žemę, organizavo mašinų-traktorių stotis (MTS) ir mašinų-arklių nuomavimo punktus. Kuriant tokias, mūsų respublikos sąlygomis naujas, specializuotas žemės ūkio gamybos mechanizavimo įmones, reikėjo plėsti ir naujų pastatų statybą. Todėl jau 1946—1951 metų laikotarpiu kapitalinei statybai mašinų-traktorių stotyse buvo išskirta 16,2 mln. rb [2, p. 351].

MTS veikla ypač išsiplėtė kolektyvizacijos laikotarpiu, t. y. 1949—1951 metais¹. Vienok smulkūs ūkiai trukdė panaudoti žemės ūkio techniką. Vykto tolesnis socialistinis respublikos žemės ūkio pertvarkymas, kurėsi kolūkiai. 1948 m. buvo išplėstas jų kreditavimas, nutraukiant kreditą vienkiemių statybai. 1949 m. individualių valstiečių statybų kreditavimas buvo visiškai nutrauktas.

Ruošiant sąlygas ištisinei kolektyvizacijai bei ją vykdant, valstybė išskyrė lėšų visuomeninio ūkio statybai. Tai iš dalies galima paaiškinti tuo, kad kolūkių organizavimą respublikoje, be kitų priežasčių, trukdė vienkieminė sistema, stambių, visuomeninei gamybai pritaikytų pastatų nebuvimas. Reikėjo skubiai plėsti gamybinių, pirmiausia gyvulininkystės, pastatų statybą, o galimybės buvo labai ribotos.

Kolūkiai buvo kūrimesi stadijoje ir negalėjo skirti daug lėšų kapitalinei statybai. 1948 m. jie net visiškai neskyrė lėšų statybai, 1949 m. jos sudarė tik 0,4 mln. rb, 1950 m. — 1,3 mln. rb, 1951 m. — 11,2 mln. rb [2, p. 197].

Pirmaisiais pokario metais valstybė ir negalėjo suteikti kolūkių statyboms žymesnės pagalbos, nes reikėjo atstatyti fašistinės okupacijos ir karo sugriautą respublikos pramonę bei kitas liaudies ūkio šakas.

Todėl tik įsikūrę kolūkiai visuomeninių gyvulių bei pašarų laikymui buvo priversti pritaikyti stambių ūkių bei suvisuomenintus valstiečių gamybinius pastatus. Be to, daugeliu atvejų statė patys kolūkiečiai, perkeldami į kolūkio gamybinius centrus ar brigadas kolūkio teritorijoje išmėtytus represuotų buožių bei kitų priešiškų elementų, savo noru pasitraukusių stambių valstiečių ūkinius pastatus, kuriuos perstatė, praplėtė. Remiantis LTSR Statybos kolūkiuose valdybos, CSV ir kolūkių suvestinių metinių apyskaitų duomenimis, iš viso respublikos kolūkiuose iki 1951 m. tvartų galvijams imtinai buvo pastatyta 23,7 tūkst. vietų, arklidžių — 9,9 tūkst. vietų, kiaulidžių — 26,7 tūkst. vietų, avidžių — 3,6 tūkst. vietų, paukštidžių — 50 tūkst. vietų.

LKP VI suvažiavime, įvykusiame 1949 m. vasario mėn., buvo nurodyta, kad vienas iš pagrindinių uždavinių yra plėsti visuomeninių gamybinių-ūkinių pastatų statybą kolūkiuose. Tačiau galima sakyti, kad tokia statyba kolūkiuose iš esmės buvo pradėta tik 1952 m., t. y. užbaigus kolektyvizaciją.

Naujo socialistinio kaimo statyboje buvo žengiami pirmieji žingsniai. Pastatų labai stigo. Remiantis paskaičiavimais, 1951 m. sausio 1 d. naujai pastatytuose pastatuose buvo laikoma apie 25% karvių, 19% kiaulių, 6% avių, 3% arklių.

Be to, tiek naujai pastatyti, tiek seni kaimo gamybiniai-ūkiniai pastatai buvo smulkūs, neplaningai išdėstyti kolūkių bei tarybinių ūkių teritorijose. Dauguma naujai pritaikytų pastatų buvo seni, susidėvėję. Visa tai trukdė juos mechanizuoti, didinti juose darbo našumą bei gerinti darbo sąlygas, sąlygojo visą žemės ūkio gamybos augimą.

Siekiant trumpiausiu laiku sustiprinti visuomeninį ūkį, reikėjo plėsti gamybinių, ir pirmiausia gyvulininkystės, pastatų statybą. O kaimo statybą riboja silpna ekonominė visuomeninio ūkio padėtis, neaukštas pagrindinių statybinių medžiagų gamybos lygis, neišvystyta materialinė-techninė statybos bazė, statybininkų kadro stoka. Taigi gamybinių-ūkinio pastatų statybos plėtimasis kaime priklausė nuo besikeičiančių visuomeninių-ekonominių sąlygų.

Gamybinių-ūkinio pastatų statybos vystymas (1952—1967 metai)

Užbaigus socialistinį žemės ūkio pertvarkymą, kaimo statyba pagyvėjo. Didelę reikšmę žemės ūkio gamybai vystyti bei gamybinių pastatų statybai plėsti turėjo TSKP CK 1953 m. rugsėjo plenumas. Jame buvo atskleistas kai kurios žemės ūkio atsilikimo priežastys, numatytos priemonės kolūkiams ir tarybinėms ūkiams sustiprinti organizaciniu atžvilgiu, jų materialinei-techninei bazei pagerinti, kaimo darbuotojų materialiniam suinteresuotumui paskatinti. Plenumo numatytos priemonės skatino visuomeninio ūkio ekonomikos kilimą. O ekonomiškai sustiprėję ūkiai galėjo daugiau lėšų skirti gamybinių-ūkinio pastatų statybai.

Praktiškai kolūkių gamybinių, o taip pat ir kitos paskirties pastatų, statybą riboja lėšų bei statybinių medžiagų stoka. Trūko ir statybininkų. Tačiau ir susikūrus tarpkolūkinėms statybinėms organizacijoms (TSO), lėšos bei nepakankamas aprūpinimas statybinėmis medžiagomis buvo pagrindiniai kolūkių statybos vystymo stabdžiai². Iki 1959 m. buvo nemaža kolūkių, kurie nepastatė nė vieno tipinio gyvulininkystės pastato, o gyvulius laikė naujai pritaikytuose suvisuomenintuose pastatuose. Pavyzdžiui, nė vienos naujos karvidės nebuvo pastatę (pagal tuometinį administracinį padalijimą) Varnių rajone 22 kolūkiai, Plungės — 19 kolūkių, Ariogalos — 21 kolūkis, Ramygalos — 18, Skaudvilės — 18 ir Vievio — 18 kolūkių. Kai kuriuose rajonuose panaši padėtis buvo ir su kitų ūkinio pastatų statyba [6, p. 11].

1961 m. respublikoje dar buvo apie 12% kolūkių, kurie per visą savo gyvavimo laikotarpį nepastatė nė vieno pastato galvijams, ir apie 15% kolūkių — nepastatę nė vienos kiaulidės [3, p. 6].

Siekiant padėti kolūkiams statyti gyvulininkystės ir kitus gamybinius pastatus, 1962 m. vasario 14 d. buvo priimtas TSRS Ministrų Tarybos nutarimas „Dėl statybinių medžiagų, metalo ir metalo gaminių pardavimo kolūkiams sutvarkymo“. Tačiau ir po to statyba tarybinuose ūkiuose, ir ypač kolūkiuose, nebuvo, palyginti su kitomis liaudies ūkio šakomis, pakankamai aprūpinama medžiagomis ir komplektiniais įrengimais [1, p. 6].

Galima sakyti, kad tik po TSKP CK 1965 m. kovo plenumo, kaimo statybos susilaukė reikiamo dėmesio. Ypač didelė parama buvo teikiama, nukeliant vienkiemius ir statant naujas gyvenvietes. Žymiai pagerėjo sąlygos ir gamybinių-ūkinio pastatų statybai plėsti. Vyriausybė ėmėsi eilės priemonių kolūkių bei tarybinių ūkių ekonomikai kelti, jų vystymosi tempams spartinti, kaimo statybinėms organizacijoms stiprinti, kaimo statybų aprūpinimui kadrais, technika bei statybinėmis medžiagomis pagerinti.

Žemiau pateikiame, kaip buvo plečiamas atskirų gyvulininkystės, sandėlių ūkio bei žemės ūkio technikos pastatų statyba respublikos kaime.

a) Gyvulininkystės ir paukštininkystės
pastatų statyba

Kaip buvo plečiama gyvulininkystės ir paukštininkystės pastatų statyba respublikos kaime, matyti iš I lentelės duomenų. Kaip matyti, **tvartų galvijams statyba** 1952—1958 metais vyko kasmet beveik vienodais tempais: vidutiniškai 37 tūkst. gyvulių vietų per metus. 1952 m. sausio 1 d. tik 12,6% visuomeninio ūkio galvijų buvo patalpinta naujai pastatytuose tvartuose, o 1959 m. pradžioje — 67,7%. Vienok tai rodo, kad šių pastatų dar labai stigo.

1959—1965 metais tvartų galvijams pastatyta 1,6 karto daugiau (tame tarpe karvidžių 1,4 karto, o veršidžių — 3 kartus daugiau), negu 1952—1958 metais. Šiuo laikotarpiu jų kasmet buvo pastatoma vidutiniškai 60-čiai tūkst. gyvulių. Ypač pagyvėjo ši statyba septynmečio pabaigoje.

Kiaulidžių statyba didėjo beveik tolygiai. 1952—1958 metais jų buvo statoma vidutiniškai 64 tūkst. vietų per metus, o 1959—1965 metais — maždaug 107 tūkst. vietų. Taigi septynmečio metais kiaulidžių statyba išaugo 1,7 karto. Pastaraisiais metais jų buvo statoma kasmet 1,5—2 kartus daugiau, negu 1952-aisiais.

I lentelė³

Gyvulininkystės ir paukštininkystės pastatų statyba respublikos kolūkiuose, tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose 1952—1967 metais
(talpa tūkst. vietų)

Metai	Galvijams	Kiaulėms	Avims	Paukščiams
1952	41,2	52,9	7,6	123,7
1953	32,5	47,5	5,8	90,5
1954	37,5	56,7	6,8	119,6
1955	33,7	45,0	2,1	53,1
1956	40,7	66,6	3,5	48,3
1957	37,9	83,5	2,2	42,0
1958	40,0	93,6	1,4	27,5
1952—1958	263,5	445,8	29,4	504,7
1959	51,0	71,1	2,2	82,3
1960	47,5	101,9	2,2	104,1
1961	52,7	120,7	3,3	450,1
1962	54,0	124,7	6,2	332,3
1963	62,0	132,3	4,8	581,0
1964	94,4	127,1	6,4	572,7
1965	55,3	70,6	7,3	364,3
1959—1965	416,9	748,4	32,4	2486,8
1966	61,3	126,1	0,8	361,6
1967	42,9	101,2	—	187,0

1959 m. pradžioje bendra kiaulidžių talpa pagal projektus buvo 498 tūkst. vietų, o tai užteko 89% visuomeninio ūkio kiaulių (1952 m. pradžioje — 19%).

Gyvulininkystės pastatų statybos plėtimas atitiko pagrindines perspektyvines respublikos gyvulininkystės vystymo kryptis. Tuo galima paaiškinti palyginti lėtus **avidžių statybos** tempus. Pavyzdžiui, 1952—1958 metais avidžių pastatyta 29,4 tūkst. vietų, o 1959—1965 metais — 32,4 tūkst. vietų arba tik 1,1 karto daugiau. Be to, statomų avidžių vidutinė talpa buvo nedidelė — iki 200 vietų. Nedidelės talpos avidžių statyba neatitiko žemės ūkio gamybai specializuoti numatytų rekomendacijų, pagal kurias avidės turėtų būti ne mažesnės kaip 400—500 vietų. Tai, greta kitų priežasčių (žemės ūkio produktų paruošų sistema), nulėmė avininkystės nuostolingumą respublikoje.

Paskutiniaisiais nagrinėjamo laikotarpio metais avidžių statyba mažėjo, o 1966—1967 m. kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose avidės visiškai nebuvo statomos.

Mažėjant avių respublikoje, atitinkamai mažiau reikia joms skiriamų pastatų. Tačiau, kaip matyti iš 5 lentelės, 1968 m. pradžioje dar 79,2% kolūkio avių buvo laikoma laikiniuose ir pritaikytuose pastatuose (t. y. 30-je pastatų buvo laikoma 1,9 tūkst. avių).

Arklidžių 1952—1958 metais pastatyta 42,8 tūkst. vietų, o 1959—1965 metais — 8,3 tūkst. vietų arba 5,1 karto mažiau. Kolūkiai nuo 1961 m. arklidžių nebestato, nors tipinėse (kapitalinėse) arklidėse 1967 metais kolūkiuose buvo laikoma tik apie 12% visų turimų arklių. Kolūkių 1967 m. suvestinės apyskaitos duomenimis, 1968 m. sausio 1 d. kolūkiuose dar buvo 4549 laikini ir pritaikyti pastatai, kuriuose buvo laikoma 98,2 tūkst. arklių.

Pastatų paukščiams (įskaitant pastatus viščiukams) pagal talpą per septynmetį pastatyta 5 kartus daugiau, negu per praėjusius septynerius (1952—1958) metus. 1952—1958 m. jų buvo pastatoma vidutiniškai per metus 72 tūkstančiams, o 1959—1965 m. maždaug 355 tūkst. paukščių.

Paukštininkystės ūkio patyrimas rodo, kad smulkiuose paukštidėse gautomos produkcijos savikaina yra gana aukšta ir ūkiams naudingiau turėti stambius pastatus. Todėl jau septynmečio metais imta statyti žymiai didesnės talpos paukštides. 1952 m. kolūkiuose pastatytų paukštidžių vidutinė talpa buvo 0,46 tūkst. vietų, 1958 m. — 0,7 tūkst. vietų, 1963 m. — 5,7 tūkst. vietų. 1967 m. respublikos kolūkiuose buvo statomi tik pastatai viščiukams, vidutiniškai 10—15 tūkst. vietų talpos. Dėl to pasikeitė ir bendras paukštininkystės pastatų fondas kolūkiuose. Pavyzdžiui, 1965 m. sausio 1 d. kolūkiuose buvo 366 paukštides, kurių vidutinė talpa buvo 2,2 tūkst. vietų, 1968 m. sausio 1 d. buvo 109 paukštininkystės pastatai, o jų vidutinė talpa sudarė 2,8 tūkst. vietų.

Pasikeitus paukštininkystės vystymo kryptims, t. y. plečiant specializuotus paukščių ūkius, kuriuose buvo statomos stambios paukščių fermos, paukštidžių statyba kolūkiuose labai sumažėjo.

Bendras 1965—1967 metais paukštidžių statybos visuomeniniame ūkyje sumažėjimas paaiškinamas tuo, kad toliau buvo planuojama paukščius auginti stambiuose valstybiniuose paukščių fabrikuose.

Septynmečio metais sulėtėjo žemės ūkio vystymasis, nes dideli žemės ūkio vystymo uždaviniai nebuvo paremti konkrečiais ekonominėmis priemonėmis⁴. Tai sąlygojo ir palyginti ne itin sparčius respublikos kaimo gamybinių pastatų statybos tempus.

2 lentelė⁵

Gyvulininkystės ir paukštininkystės pastatų statybos plėtimo tempai 1952—1965 metais (vietų skaičius tūkstančiais)

Pastatai	Pastatyta 1952—1958 metais		Pastatyta 1959—1965 metais		Statybos vystymo tempai procentais, lyginant 1959—1965 metus su 1952—1958 metais	
	iš viso visuomeniniame žemės ūkio sektoriuje	tame skaičiuje kolūkiuose	iš viso visuomeniniame žemės ūkio sektoriuje	tame skaičiuje kolūkiuose	iš viso visuomeniniame žemės ūkio sektoriuje	tame skaičiuje kolūkiuose
Karvidės	233,4	219,9	328,3	224,1	140,7	101,9
Veršidės	30,2	25,1	89,2	44,0	295,4	175,3
Kiaulidės	445,8	385,6	749,8	593,5	168,2	153,9
Avidės	29,4	23,9	32,4	16,6	110,2	69,5
Arklidės	42,8	42,6	8,3	7,7	19,4	18,1
Paukštides	504,7	436,8	2486,8	1028,1	492,7	235,4

Kaip rodo 2 lentelės duomenys, 1959—1965 metais, palyginti su 1952—1958 metais, karvidžių statyba kolūkiuose ir valstybiniuose ūkiuose išaugo 1,4 karto, veršidžių — 3 kartus, kiaulidžių — 1,7 karto. Avidžių statyba padidėjo vos 10%, o arklidžių — labai sumažėjo.

Apskritai, gyvulininkystės pastatų statybos tempai atsiliko nuo gyvulių gausėjimo tempų. Pavyzdžiui, 1965 m. pastatų visuomeninio ūkio galvijams ir kiaulėms talpa buvo 1,3 karto didesnė, negu 1952 m., o gyvulių skaičius 1965 m. buvo 3 kartus didesnis, negu 1952 m.

Kad atskirais metais respublikos kolūkiuose gyvulininkystės pastatų buvo statoma aiškiai per mažą, rodo 3 lentelės duomenys. Apskritai imant, gyvulių skaičius didėjo⁶, o pastatų galvijams ir kiaulėms eilę metų (1952, 1957—1961, 1965) buvo statoma mažiau, negu reikėjo vien tik padidėjusiam gyvulių skaičiui patalpinti. Pavyzdžiui, per 1965 m. galvijų skaičius kolūkiuose padaugėjo 38 tūkstančiais, o tvartų buvo pastatyta tik 29,6 tūkst. gyvulių vietų, per 1966 m. — atitinkamai 41,4 tūkst. ir 29,6 tūkst. vietų. Tai, kad kiaulidžių buvo statoma daugiau, negu pastatų galvijams (atitinkamai gyvulių skaičiaus didėjimui), sąlygojo palyginti trumpesnis kiaulidžių eksploatavimo laikas⁷.

3 lentelė⁸

Galvijų ir kiaulių skaičiaus kitimas ir jiems skirtų pastatų statyba respublikos kolūkiuose 1952—1967 metais

Metai (gruodžio mėn. 31 d.)	Gyvulių skaičiaus padidėjimas (+) ar sumažėjimas (-), palyginti su praėjusiais metais (tūkst. vnt.)		Pastatyta pastatų (talpa tūkst. vietų)	
	galvijai	kiaulės	galvijams	kiaulėms
1952	+64,7	+67,2	38,8	48,6
1953	-0,9	-33,7	31,8	44,1
1954	+11,7	-43,0	35,3	55,2
1955	-53,4	-59,5	31,6	44,1
1956	+24,9	+35,7	38,2	57,2
1957	+28,0	+156,3	33,6	69,8
1958	+39,3	+63,8	35,5	66,6
1959	+58,3	+112,1	43,4	59,9
1960	+61,4	+138,4	36,8	85,2
1961	+68,0	-20,1	41,8	97,3
1962	-9,7	-29,9	32,2	88,9
1963	+23,6	-49,9	34,8	104,0
1964	+13,0	+4,1	49,5	102,6
1965	+38,0	+35,8	29,6	55,5
1966	+41,4	+34,7	42,3	96,8
1967	+25,3	-7,7	32,0	70,0
Iš viso:	+433,6	+404,3	587,2	1145,8

Iki 1965 metų (TSKP CK kovo plenumo) kolūkių statyboms ekonomiškai-techniškai sustiprinti praktiškai nebuvo imtasi pakankamai veiksmingų priemonių. Todėl daugumas kolūkių, ieškodami išeities, statė savo statybinių brigadų jėgomis, daugiausia iš vietinių statybinių medžiagų, žymiu mastu netipinius, palyginti nebrangius ir nekokybiškus pastatus. Tai jiems padėjo nors laikinai išspręsti gyvulių aprūpinimo pastatais klausimą. Tačiau, iš kitos pusės, tokiu būdu buvo plečiama nemechanizuotų ir nepritaikytų mechanizuoti gamybinių pastatų statyba. Šiuo metu, kada svarbiausias uždavinys yra didinti darbo našumą ir tuo pagrindu mažinti gyvulininkystės produktų savikainą, reikalinga sparčiau mechanizuoti gy-

vulininkystės pastatus, t. y. įrengti juose vandentiekį, vidaus transportą pašarų padavimui bei mėšlo valymui ir kitas priemones, lengvinančias sunkių gyvulininkystės darbuotojų darbą.

4 lentelė⁹

Respublikos pagrindinio gyvulininkystės ūkio aprūpinimas mechanizuotais pastatais
1968 m. sausio 1 d.

Gyvulininkystės pastatai	Mato vnt.	Iš viso visuomeniniame sektoriuje		tame tarpe			
		galvijai	kiaulės ¹⁰	kolūkiuose		tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose	
				galvijai	kiaulės ¹⁰	galvijai	kiaulės ¹⁰
Tvartuose su mechanizuotu vandens tiekimu laikoma	tūkst. gyvulių %	758,2 76,3	668,3 94,9	493,0 42,5	459,1 93,8	265,2 84,0	209,2 97,3
Tvartuose, turinčiuose mechanizuotą pašarų skirstymą, laikoma	tūkst. gyvulių %	22,8 2,3	87,0 12,4	12,7 1,9	51,0 10,4	10,1 3,2	36,0 16,7
Tvartuose, kuriuose yra mechanizuotas patalpų išvalymas nuo mėšlo	tūkst. gyvulių %	119,5 12,0	110,6 15,7	73,9 10,9	62,2 12,7	45,6 14,4	48,4 22,5
Iš viso patalpose, kur yra visi minėti įrenginiai, laikoma gyvulių	tūkst. gyvulių %	23,5 2,4	73,0 10,4	10,5 1,5	45,7 9,3	13,0 4,2	27,3 12,7
Bendras gyvulių skaičius	tūkst.	991,8	995,5	680,0	489,3	315,5	215,0

Kaip matyti iš 4 lentelės, 1968 m. sausio 1 d. tvartuose, turinčiuose mechanizuotą vandens tiekimą, buvo laikoma 76,2% visuomeninio ūkio galvijų, 94,9% kiaulių. Tačiau kitų gyvulininkystės darbų mechanizavimo lygis pagrindiniuose gyvulininkystės pastatuose dar yra palyginti žemas. Pavyzdžiui, pastatuose, kuriuose įrengtas mechanizuotas pašarų skirstymas, laikoma tik 2,3% galvijų, 12,4% kiaulių (kolūkiuose dar mažiau — atitinkamai 1,9 ir 10,4%).

Iš viso pastatais, turinčiais mechanizuotą vandens tiekimą, pašarų paskirstymą bei mėšlo šalinimą, aprūpinta tik 2,4% visuomeninio ūkio galvijų bei 10,4% kiaulių.

Aišku, tokia padėtis yra nepatenkinama ir didina poreikį statyti naujas mechanizuotas fermas bei mechanizuoti turimas.

Nustatant gyvulininkystės pastatų statybos poreikį, pirmiausia reikia žinoti esamą gyvulininkystės pastatų fondą. Pilnai remtis jų apskaita pagal projektinę talpą negalima¹¹, o nustatant pastatų poreikį pagal pokario metais pastatytų tvartų apimtį ir turimą gyvulių skaičių, reikia žinoti pastatų nusidėvėjimo laipsnį¹². Kadangi duomenys apie gyvulininkystės pastatų nusidėvėjimą yra tik 1962 m. sausio 1 d. [9], esamą padėtį tenka nustatyti pagal faktišką turimų pastatų talpą (remiantis ūkių metinių apskaitų duomenimis).

Kaip matyti iš 5 lentelės, kolūkių gyvulių aprūpinimas tipiniais pastatais pagerėjo, tačiau jų dar trūksta ir nemaža dalis gyvulių laikoma laikiniuose, naujai pritaikytuose ir netinkančiuose eksploatavimui pastatuose. 1968 m. sausio 1 d. inventorizacijos duomenimis, respublikos kolūkiuose dar buvo 4019 laikinų ir naujai pritaikytų tvartų galvijams (pastatytų bei tipinių projektų), kuriuose buvo sutalpinta 287,4 tūkst. galvijų. 986-se laikinose ir naujai pritaikytose kiaulidėse buvo laikoma 110,4 tūkst. kiaulių ir 41,2 tūkst. paršelių.

Todėl visų pirma reikia statyti tvartus gyvuliams, laikomiems naujai pritaikytuose bei laikinuose pastatuose ir gyvulių skaičiaus padidėjimui.

5 lentelė¹³

Gyvininkystės ir paukštininkystės pastatų fondo
respublikos kolūkiuose apžvalga

Gyvuliai ir paukščiai	Laikoma gyvulių (%) pastatuose			
	tipiniuose ¹⁵		laikinuose, naujai pritaikytuose ir netinkančiuose eksploatavimui	
	1960.1.1	1968.1.1	1960.1.1	1968.1.1
Galvijai	47,5	57,7	52,5	42,3
Kiaulės	51,9	75,6	48,1	24,4
Avys	7,2	20,8	92,8	79,2
Arkliai	10,8	11,4	89,2	88,6
Paukščiai ¹⁴	52,9	...	47,1	...

6 lentelė¹⁶

Respublikos visuomeninio žemės ūkio galvijų bei kiaulių skaičius
ir jo didėjimo perspektyva iki 1976 metų
(tūkst.)

Gyvuliai	Kolūkiuose	Tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose	Tame tarpe tarybiniuose ūkiuose	Bendras kolūkių, tarybinių ir kitų valstybinių ūkių gyvulių skaičiaus augimo procentas
1966.1.1				
Galvijai	613,3	317,4 ¹⁷	257,1	100,0
Kiaulės	594,1	300,7 ¹⁷	243,7	100,0
1968.1.1				
Galvijai	680,0	341,3 ¹⁷	267,2	109,7
Kiaulės	621,1	383,8 ¹⁷	226,2	101,1
1971.1.1				
Galvijai	740,0	357,0	275,0	117,9
Kiaulės	730,0	313,0	250,0	116,6
1976.1.1				
Galvijai	840,0	415,0	320,0	134,9
Kiaulės	930,0	370,0	300,0	145,3

Kaip matyti iš 6 lentelės, respublikoje per dešimtmetį (1966—1975) visuomeninio ūkio galvijų skaičių numatoma padidinti 1,3 karto, o kiaulių — beveik 1,5 karto. Dėl to, savo ruožtu, reikia žymiai daugiau jiems skirtų patalpų. O esant dabartiniams statybos tempams, tipinių mechanizuotų gyvulininkystės pastatų stoka gali stabdyti gyvulių skaičiaus bei gyvulininkystės produkcijos gamybos augimo tempus.

Sandėliavimo patalpų statyba

Garantuojant pastovų žemės ūkio gamybos vystymą, buvo statomi ne tik gyvulininkystės, bet ir kiti ūkiniai pastatai. Sandėliavimo patalpų statybos aktualumą respublikos visuomeniniuose ūkiuose apsprendė tai, kad iš buržuazijos laikų likęs sandėlių ūkis kokybiniu ir kiekybiniu požiūriu tegalėjo būti pritaikomas laikinam naudojimui.

Grūdų ir sėklų sandėlių statybą kaimo vietovėse tvarko kolūkiai, tarybiniai ir valstybiniai ūkiai. Centrinės statistikos valdybos duomenimis,

per visą pokarinį laikotarpį iki 1968 m. kolūkiuose iš viso sandėlių pastatyta 797,7 tūkst. tonų talpos, o tarybiniuose ūkiuose — 142,4 tūkst. tonų talpos šios rūšies pastatų.

Kaip matyti iš 7 lentelės, sandėlių kasmet statoma daugiau. Ypač tai būdinga pirmiesiems šio penkmečio metams. Per septynmetį grūdų sandėlių statyba kaime išaugo 2,3, kolūkiuose — 1,6 karto. O 1967 m. jų pastatyta 1,8 (kolūkiuose 2,2) karto daugiau, negu 1965-aisiais.

Sandėlių statyba pastaraisiais metais vyko dar spartesniais tempais tų rajonų kolūkiuose, kurie jų statybai skyrė daugiau dėmesio, statė iš vietinių statybinių medžiagų pagal vietinėms sąlygoms pritaikytus projektus.

Pavyzdžiui, Panevėžio rajono kolūkiuose 1962—1964 metais grūdų sandėlių pastatyta 4100 tonų talpos, o per kitų trejų (1965—1967) metų laikotarpį — 18 600 tonų talpos, arba 4,5 karto daugiau¹⁸. Tai padėjo iš dalies išspręsti pirmos svarbos grūdų priėmimo bei sandėliavimo problemą rajonuose.

Tarybinės santvarkos metais (iki 1967 m.) kaimo vietovėse pastatyti grūdų sandėliai talpino apie 42% visuomeninio ūkio grūdų¹⁹. Tačiau tipiniai sandėliai talpina tik 23% grūdų [4, p. 4].

Kaip yra žinoma, dalis derliaus nuėmimo metu parduodama valstybei (1967 m. — apie 12,6%), o dalis tenka kolūkiečiams, tačiau apie 58% visuomeninio ūkio grūdų laikoma pritaikytuose pastatuose. Be to, žymi dalis pokario metais statytų sandėlių, norint toliau eksploatuoti, reikalauja rekonstrukcijos ir mechanizavimo. Vienok pastarųjų tarpe yra tokių sandėlių, kuriuose ir norint negalima pritaikyti mechanizacijos, pavyzdžiui, Panevėžio rajono „Laisvės“ ir „Vilniaus“ kolūkiuose. To paties rajono Barklainių tarybiniame ūkyje pagal vietoje perdirtą projektą pastatytas grūdų sandėlis yra panaudojamas tik $\frac{1}{3}$ savo pajėgumo, o mechanizuoti jo negalima.

Palyginus 7 ir 8 lentelių duomenis, matyti, kad dabartinį grūdų ir sėklų tipinių sandėlių fondą (pagal talpą) sudaro 1962—1967 metais statyti pastatai. Septynmečio pradžioje ir dalis ankstesniais metais statytų sandėlių yra visiškai pritaikyti grūdų sandėliavimui (390 tūkst. tonų talpa), o maždaug 420 tūkst. tonų talpos grūdų sandėliavimo patalpos nepritaikytos naudojimui (tame tarpe kolūkiuose — 360 tūkst. tonų talpos).

Kokybiniu požiūriu dabartinis grūdų ir sėklų sandėlių fondas yra geresnis, negu ankstesniais, pvz., 1962 metais. Remiantis pagrindinių žemės ūkio fondų perkainavimo duomenimis, 1962 m. kolūkių grūdų sandėlių vidutinė talpa buvo 68 tonos, sėklų sandėlių — 38 tonos. Kaip matyti iš 8 lentelės, 1968 m. kolūkių grūdų ir sėklų sandėlių vidutinė talpa buvo žymiai didesnė — 147,5 tonos (net pritaikytų sandėlių vidutinę talpą sudarė 125 tonos).

Tačiau 1968 m. sausio 1 d. pagal pastatų skaičių tipiniai grūdų sandėliai sudarė tik 12,9%, o pagal talpą — 40,2%. Tai rodo, kad respublikos žemės ūkyje dar eksploatuojama daug smulkių, mažos talpos sandėliavimo patalpų.

Visa tai bei tolesnis žemės ūkio gamybos vystymas reikalauja daugiau statyti tipinių mechanizuotų sandėlių grūdams ir sėklai.

Bulvių ir daržovių saugyklų statyba kaime, kaip rodo 7 lentelės duomenys, didesnę užmojį įgavo tik pastaraisiais metais. Be to, jos statomos didesnės talpos ir geriau įrengtos. Kaip matyti iš 8 lentelės, šiuo metu kolūkių daržovių saugyklų vidutinė talpa yra 186 tonos, bulvių saugyklų — 155,4 tonos, o 1962 m. ji buvo atitinkamai 96 ir 72 tonos [9] arba 2 kartus mažesnė.

Apskritai paėmus, bulvės kaime daugiausia laikomos duobėse, apkasus žemėmis, vadinamuosiuose kapčiuose, o saugyklas statėsi tik ekono-

Grūdų-sėklų sandėlių ir bulvių-daržovių saugyklų statybos augimas
(tūkst. tonų)

Pastatai	1948—1958	1959	1960	1961	1962
	metai				
Grūdų ir sėklų sandėliai, tame skaičiuje:	302,9	37,5	30,3	36,0	36,2
kolūkiuose,	290,8	34,7	25,0	29,4	24,8
tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose	12,1	2,8	5,3	6,6	11,4
Bulvių ir daržovių saugyklos, tame skaičiuje:	39,4	8,5	5,5	4,3	5,7
kolūkiuose,	39,4 ²¹	8,5	5,5	4,3	5,7
tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose	—	—	—	—	—

miškai sutvirtėję ūkiai. Nors 1966 m. jų statyba žymiai išsiplėtė (pastatyta 3,4 karto daugiau, negu 1965 m.), visuomeninio ūkio bulvių ir daržovių saugyklų pareikalavimas (skaičiuojant pagal 1966 m. šių ūkių derlių) buvo patenkintas tik 14,5%.

Mineralinių trąšų sandėlių statybos apskaita kolūkiuose ir valstybiniuose ūkiuose vedama nuo 1964 m., o tarybiniuose ūkiuose — nuo 1965 metų. Minimuoju laikotarpiu (iki 1968 m.) šie pastatai iš viso buvo 63,5 tūkst. tonų talpos (tame tarpe kolūkiuose — 41,2 tūkst. t ir tarybiniuose ūkiuose — 19,3 tūkst. t).

8 lentelė²²

Duomenų apie sandėlių ūkį visuomeniniame žemės ūkio sektoriuje suvestinė 1968.I.1 d.

Pastatai	Iš viso		Tame tarpe				Vidutinė pastato talpa tonomis	
			kolūkiuose		tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose			
	vnt.	talpa tūkst. tonų	vnt.	talpa tūkst. tonų	vnt.	talpa tūkst. tonų	kolūkiuose	taryb. ir kt. valstyb. ūkiuose
Grūdų ir sėklų sandėliai, tame tarpe:	8347	1355,5	7265	1071,8	1082	283,7	147,5	262,2
tipiniai	1075	544,7	811	395,5	264	149,2	487,7	565,2
naujai pritaikyti	2964	389,7	2532	315,8	432	73,9	124,7	171,1
Daržovių sandėliai	70	14,6	57	10,6	13	4,0	186,0	307,7
Bulvių sandėliai	511	84,5	435	67,6	76	16,9	155,4	222,4
Sakniavaisių sandėliai	374	89,6	343	81,2	31	8,4	236,8	271,0
Vaisių saugyklos	20	1,4	8	0,5	12	0,9	62,5	75,0
Mineralinių trąšų sandėliai ²³	1545	<u>164,6</u> 173,4	1400	<u>141,0</u> 152,3	145	<u>23,6</u> 21,1	108,8	145,5

Kaip matyti iš 8 lentelės, 1968 m. sausio 1 d. respublikos kolūkiai, tarybiniai ir kiti valstybiniai ūkiai turėjo 1545 mineralinių trąšų sandėlius (173,4 tūkst. tonų talpos). Nepakankamas kolūkių ir valstybinių ūkių ap-

kolūkiuose, tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose talpos)

1963	1964	1965	1959—1965 metai	1966	1967	Iš viso pastatyta iki 1968 m.	Statybos augimo tempai procentais, lyginant	
							1965 su 1959 m.	1967 su 1965 m.
43,9	68,7	86,9	339,5	168,0	157,9	968,3	231,8	181,7
35,9	54,9	55,2	259,9	128,3	118,7	797,7	159,1	215,0
8,0	13,8	31,7	79,6	39,7	39,2	170,6	11,3 kart.	123,7
4,6	9,2	8,6	46,4	29,2	15,6	130,6	101,2	181,4
4,6	9,2	2,1	39,9	22,1	12,8	114,2	24,7	6,1 kart.
—	—	6,5	6,5	7,1	2,8	16,4	—	43,1

sirūpinimas šiais sandėliais vaizdžiai matyti iš to (žr. 9 lentelę), kad 1968 m. sausio 1 d. turima mineralinių trąšų sandėlių talpa galėjo patenkinti mažiau, negu vieną trečdalį jų poreikio 1970 metais.

Kasmet kaime statomos **daržinės pašarams bei pasiūrės žemės ūkio technikai laikyti**²⁴. Kolūkiuose iki 1963 m. jų statyba augo, o paskutiniu metu sumažėjo (1959 m. pastatyta 153,5 tūkst. m², 1963 m.—254,4 tūkst. m², 1967 m.—233,3 tūkst. m²).

9 lentelė²⁵

Kolūkių ir valstybinių žemės ūkio įmonių apsirūpinimas sandėliais (talpa tūkst. tonų)

Sandėliai	Turimų pastatų talpa 1968.1.1	Reikalingų sandėlių talpa 1970 m. ²⁶	Poreikių patenkinimas %
Grūdų ir sėklų sandėliai, tame tarpe tipiniai	1355,5 544,7	1037,0 1037,0	130,7 52,5
Bulvių daržovių ir kitų šakniavaisių sandėliai	188,7	1295,8	14,6
Vaisių sandėliai	1,4	24,0	5,8
Mineralinių trąšų sandėliai	173,4	567,0	30,6

Taigi, palyginus 1968 m. sausio 1 d. visuomeninio ūkio sandėlių talpos apyskaitinius duomenis su būsimais 1970 m. poreikiais, išryškėja gana bloga apsirūpinimo šiomis patalpomis padėtis. Penkmečio pabaigoje tipiniai grūdų sandėliai talpins tik pusę grūdų produkcijos, dar daugiau trūks sandėlių daržovėms, bulvėms ir ypač vaisiams laikyti.

Visa tai rodo neabejotiną sandėlių statybos plėtimo kaime svarbą, poreikį, kuris praktiškai yra dar didesnis, nes dabar eksploatuojamų sandėlių nusidėvėjimo laipsnis yra palyginti didelis.

c) Pastatų žemės ūkio technikai statyba

Tokie pastatai, kaip žemės ūkio technikos remonto dirbtuvės, autogaražas, priešgaisrinis rezervuaras ir depo, degalų bazė, sudaro vadinamuosius mechanizacijos kiemo būtiniausius pastatus. Tokius mechanizacijos kiemus ateity turėtų turėti visi respublikos ūkiai, todėl pagrįstai ir vis didesnis dėmesys skiriamas pagrindinių mechanizacijos kiemo pastatų — remonto dirbtuvių statybai.

Žemės ūkio technikos remonto dirbtuvių statyba buvo pradėta pirmiaisiais pokario metais, plečiant mašinų-traktorių stočių veiklą kaime. Iki 1958 m. mašinų-traktorių stotyse pastatyta 82 mechaninės dirbtuvės, 46 garažai traktoriams, 32 garažai kombainams, 67 stoginės kitoms žemės ūkio mašinoms. Šiai statybai buvo išleista 166,9 mln. rb. Be to, 17,1 mln. rb išleista, statant 5 stambias tarprajonines traktorių ir kitų žemės ūkio mašinų remonto įmones [2, p. 322].

Ryšium su MTS reorganizavimu, kolūkiuose pagausėjo žemės ūkio technikos ir iškilo būtinumas skubiai plėsti remonto dirbtuvių statybą pačiuose ūkiuose.

Remiantis kolūkių ir tarybinių ūkių metinių apyskaitų duomenimis, tarybiniuose ūkiuose 1959 m. pastatyta 1 remonto dirbtuvė, 1960 m.—6, 1961 m.—14, 1962 m.—10, 1963 m.²⁷—29 dirbtuvės, 1964 m.—15 dirbtuvių, 1965 m.—41 remonto dirbtuvė; kolūkiuose jų statyba pradėta 1961 m., atiduodant naudojimui 12 tūkst. m² naudingo ploto, 1962 m.—23,2 tūkst. m², 1963 m.—30,9 tūkst. m², 1964 m.—38 tūkst. m² ir 1965 m.²⁷—apie 13 tūkst. m² naudingo ploto.

Iš viso septynmečio metais tarybiniuose ūkiuose pastatyta 116 remonto dirbtuvių. Kolūkiuose per tą patį laikotarpį pastatytų remonto dirbtuvių naudingas plotas siekė maždaug 117 tūkst. m².

1966 m. tarybiniuose ūkiuose pastatyta 52 traktorių remonto dirbtuvės (1960 sąlyginių remontų per metus), o 1967 m.—31 dirbtuvė (1240 sąlyginių remontų).

1966 m. kolūkiuose pastatyta 120 dirbtuvių (3380 sąlyginių remontų), o 1967 m.—126 dirbtuvės (3564 sąlyginiai remontai).

Apskritai paėmus, 1968 m. sausio 1 d. kolūkiai ir valstybinės žemės ūkio įmonės traktorių remonto dirbtuvių turėjo 3,4 karto daugiau, negu 1960 m. Žymiai padidėjo tipinių remonto dirbtuvių pajėgumas. Kaip rodo 10 lentelės duomenys, 1965 m. sausio 1 d. vidutinis tų dirbtuvių pajėgumas sudarė 13,5 sąlyginio remonto vieneto per metus (kolūkiuose—9,2), o 1968 m. sausio 1 d. jos buvo beveik dvigubai pajėgesnės ir sudarė 26,1 sąlyginio remonto (kolūkiuose—22,2).

10 lentelė²⁸

Traktorių remonto dirbtuvių pastatų fondo kitimas respublikos žemės ūkyje (sausio 1 d.)

	Tipinės remonto dirbtuvės						Pritaikytos dirbtuvės (vnt.)		
	1960 m.		1965 m.		1968 m.		1960	1965	1968
	vnt.	pajėgumas ²⁹	vnt.	pajėgumas ²⁹	vnt.	pajėgumas ²⁹			
Kolūkiuose	152	—	308	2832	485	10754	193	860	683
Tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose	49	—	64	2171	224	7752	57	175	146
Iš viso:	201	—	372	5003	709	18506	250	981	829
Vidutinis remonto dirbtuvių pajėgumas	—		13,5		26,1				

Taigi pastaraisiais metais statoma ne tik daugiau, bet ir žymiai pajėgesnės yra remonto dirbtuvės.

Kolūkių bei tarybinių ūkių žemės ūkio technikos remonto dirbtuvės iš esmės yra skirtos techninei priežiūrai ir einamajam remontui atlikti³⁰. Vienok 19% respublikos ūkių neturi tipinių bei kapitališkai pritaikytų žemės ūkio technikos remonto dirbtuvių. Pagrindinę technikos remonto bazę juose sudaro kalvė ir įvairios pašiūrės. Esant galimybei, tokie ūkiai

naudojasi kaimyninių ūkių bei R/S „LŽŪT“ remonto dirbtuvių paslaugomis.

1968 m. pradžioje vienam ūkiui, apskritai imant kolūkius ir tarybinius ūkius, vidutiniškai teko 0,8 remonto dirbtuvių, tame tarpe 0,4 tipinės. Tai labai maža. Norint garantuoti normalų žemės ūkio technikos darbą, technikos priežiūrą ir remontą reikėtų sutvarkyti pakopine sistema:

- 1) paprasčiausios kalvės ir šaltkalvių tipo dirbtuvės ūkių brigadose bei skyriuose;
- 2) centrinės tipinės technikos remonto dirbtuvės ūkiuose;
- 3) rajoninės technikos remonto dirbtuvės ir
- 4) tarprajoninės remonto įmonės.

11 lentelė³¹

Duomenų apie traktorių ir kitų žemės ūkio mašinų remonto dirbtuves suvestinė 1968.I.1 d.

	Tipinės traktorių remonto dirbtuvės			Pritaikytos traktorių remonto dirbtuvės		
	skaičius	gamyb. plotas m ²	pajėgumas sąl. remont.	skaičius	gamyb. plotas m ²	pajėgumas sąl. remont.
Kolūkiuose	485	116,9 tūkst.	10.754	683	113,1 tūkst.	—
Tarybiniuose ūkiuose	171	47.588	6.148	125	19.738	1269
Kituose valstybiniuose ūkiuose,	53	10.854	1.604	21	2.165	182
tame tarpe:						
eksperimentiniuose ūkiuose	14	3.042	628	3	825	100
mokomuosiuose ūkiuose	17	4.563	560	5	600	37
žirgynuose	3	849	116	3	240	15
medelynuose	19	2.400	300	10	500	30
Iš viso:	709	175.342	18.506	829	135.003	—
Kitos valstybinės organizacijos						
R/S „Lietuvos ž. ū. technika“	37	37.230	9.020	10	7364	1628
Melioracijos ir vandens ūkio ministerija	32	38.788	11.100	15	12.672	1.825

Dabartiniu metu, kaip matyti iš 11 lentelės, respublikos visuomeniniai ūkiai turi 1538 traktorių remonto dirbtuves (310,3 tūkst. m² gamybinio ploto), jų tarpe 709, arba 46,1%, — tipinės. Kai kuriuose rajonuose tipinės remonto dirbtuvės sudaro palyginti visai mažą procentą, pvz., Prienų rajone — 8%, Lazdijų — 13%, Kauno — 16%, Biržų — 31%, Mažeikių — 37% ir t. t.³²

Kolūkiuose tipinės remonto dirbtuvės sudaro 41,5% visų remonto dirbtuvių, o valstybiniame sektoriuje — 60,6%. Be to, kolūkiuose jų vidutinis pajėgumas yra 22,2 sąlyginio remonto, o valstybiniame sektoriuje — 34,6 sąlyginio remonto. Taigi valstybiniai ūkiai turi žymiai pajėgesnę remonto bazę, negu kolūkiai.

Kad kiekvienas respublikos kolūkis turėtų nors vieną žemės ūkio technikos remonto dirbtuvę, reikalinga juose pastatyti dar 350 remonto dirbtuvių. Apskritai joms poreikis yra didesnis, nes nemaža dalis dabar eksploatuojamų remonto dirbtuvių yra pasenusios, blogai pritaikytos dabartinės žemės ūkio technikos remontui, nebeatitinka šiuolaikinėms remonto dirbtuvėms keliamų reikalavimų. Paskutinių trejų metų laikotarpiu tokių blogai pritaikytų remonto dirbtuvių skaičius sumažėjo 15,5% (žr. 10 lentelę), tačiau ateityje jas visas reikia pakeisti tipinėmis. Tokiu būdu,

laikant, kad respublikoje yra 1900 žemės ūkio remonto įmonių, dar reikės pastatyti maždaug 1200 remonto dirbtuvių.

Visa tai rodo, kad traktorių ir kitų žemės ūkio mašinų remonto dirbtuvių statyba aktuali ir kad būtina ją žymiai išplėsti. Juo labiau, kad 1967 m. Žemės ūkio ministerijos numatytų pastatyti remonto dirbtuvių statybos planas vėl liko neįvykdytas: kolūkiuose 1967 m. atiduota naudoti tik 51,2% numatytų pastatyti traktorių ir kitų žemės ūkio mašinų remonto dirbtuvių (126 vietoj 246)³³.

Autogaražų statyba kaime daugiau plečiama tik paskutiniais metais. 1964—1967 metų laikotarpiu kolūkiuose pastatytuose garažuose yra 2151 mašinų vieta³⁴. Apskritai, tiek kolūkiuose, tiek tarybiniuose ūkiuose automašinos daugiausia laikomos naujai pritaikytuose pastatuose (daržinėse, pašiūrėse). Vienok yra ūkių, kuriuose jos dar laikomos lauke. 1967 m. pradžioje kolūkiai turėjo tik 63% reikiamų garažų [4, p. 4]. Remiantis visuomeninių ūkių inventorizacijos rezultatais, 1968 m. sausio 1 d. kolūkiai turėjo 2019 garažų, daržinių bei pašiūrinių traktoriams ir kitoms žemės ūkio mašinoms laikyti, kurių bendras plotas sudarė 350,5 tūkst. m². Tarybiniuose ūkiuose buvo 129 pastatai (30 tūkst. m²), žemės ūkio technikumų mokomuosiuose ūkiuose — 21 pastatas (5,3 tūkst. m²), mokslinio tyrimo institutų ir bandymo stočių eksperimentiniuose ūkiuose — 14 pastatų (6 tūkst. m²) ir t. t.

Gamybinių-ūkinių pastatų statybos vystymo sąlygos ir perspektyvos

Respublikos tarybiniai ūkiai pagal žemės plotą ir visuomeninių gyvulių skaičių maždaug 1,8—2 kartus didesni už kolūkius. Tačiau statybų požiūriu šio kiekybinio skirtumo tarp kolūkių ir tarybinių ūkių galime nepaisyti, nes tiek vieni, tiek kiti ūkiai yra stambios socialistinės žemės ūkio įmonės, kurioms vienodai reikalingi šiuolaikiniai gamybiniai-ūkiniai pastatai. Juo labiau, kad šie pastatai statomi maždaug vienodo ploto gamybinuose padalinuose, o tarybiniai ūkiai nuo kolūkių skiriasi daugiausia tokių padalinių (brigadų, skyrių) skaičiumi.

Tarybiniai ir kiti valstybiniai ūkiai lėšas kapitalinei statybai gaudavo iš biudžeto³⁵, nepriklausomai nuo gamybos lygio ir rentabilumo. Statė juose daugiausia rangovinės organizacijos, kurios statybinėmis medžiagomis bei įrengimais buvo aprūpinamos centralizuota tvarka.

Todėl respublikos tarybiniai ūkiai, skaičiuojant žemės ploto vienetui, statė žymiai daugiau, negu kolūkiai. Tai atspindi toks rodiklis, kaip gyvulių vietų skaičius naujai pastatytuose pastatuose, turintis 1000-čiui ha žemės ūkio naudmenų.

Kaip matyti iš 12 lentelės, per 15 (1952—1966) metų tarybiniuose ūkiuose (žemės ploto vienetui) pastatų galvijams buvo statoma vidutiniškai per metus 1,4 karto, kiaulidžių — 1,1 karto, avidžių — 3,6 karto, paukščių — 4,2 karto daugiau, negu kolūkiuose³⁶.

Kadangi tarybiniuose ūkiuose, kaip jau buvo minėta, palyginti daugiau statė statybinės organizacijos, juose daugiau gamybinių pastatų pastatyta pagal tipinius projektus. Todėl tarybiniai ūkiai turėjo palankesnes sąlygas mechanizuoti gamybiniams procesams net tuo atveju, kai pastatai buvo pradėti eksploatuoti, neįrengus mechanizavimo priemonių. Iš dalies todėl darbų mechanizavimas tarybinių ūkių gyvulininkystės pastatuose (procen-tais, palyginti su bendru atitinkamų gyvulių skaičiumi) didesnis, negu kolūkiuose. Pvz., 1967 metų pabaigoje vandens tiekimo mechanizavimas kolūkių galvijų fermose sudarė 73%, tarybiniuose ūkiuose — 84%, kolūkių kiaulių fermose — 94%, tarybinių ūkių — 97%³⁷.

Gyvulininkystės ir paukštininkystės pastatų statyba Lietuvos TSR
1000-čiui ha žemės ūkio naudmenų 1952—1967 metais

Metai	Pastatyta gyvulių vietų 1000-čiui ha ž. ū. naudmenų							
	Karvidžių ³⁹		Kiaulidžių		Avidžių		Paukštidžių ⁴⁰	
	kol-ūkių	taryb. ūkių	kol-ūkių	taryb. ūkių	kol-ūkių	taryb. ūkių	kol-ūkių	taryb. ūkių
1952	10,9	14,1	13,7	25,3	1,1	20,5	30,8	82,5
1953	8,9	4,1	12,4	19,5	1,2	8,6	23,4	42,0
1954	10,3	11,3	16,2	8,0	1,8	2,6	31,3	68,4
1955	9,3	9,0	12,9	3,8	0,6	—	13,2	34,6
1956	11,4	9,5	17,1	35,3	1,0	—	12,7	22,6
1957	10,7	12,2	22,1	39,4	0,7	—	8,4	44,4
1958	11,5	12,0	21,5	72,6	0,5	—	7,6	10,8
1952—1958 metai	10,4	10,3	16,6	29,1	1,0	4,5	18,2	43,6
1959	15,6	12,3	21,5	17,9	0,6	0,8	18,7	48,9
1960	13,3	14,3	30,9	23,5	0,6	0,8	19,8	78,4
1961	15,3	13,6	35,7	31,1	0,5	3,1	67,6	391,4
1962	11,9	28,4	32,9	44,0	1,6	2,8	69,9	224,3
1963	13,0	31,5	39,0	34,5	1,2	1,2	91,1	463,4
1964	18,6	54,5	38,6	31,6	1,3	3,5	85,6	485,6
1965	12,3	22,6	23,0	13,6	0,3	3,7	32,1	286,3
1959—1965 metai	14,3	25,3	31,7	28,0	0,9	2,3	55,0	282,6
1966	19,9	17,5	45,4	26,6	—	—	33,3	30,0
1967 ⁴¹	10,7	2,0	23,4	10,0	—	—	19,1	43,4
Vidutiniaiškai per 15 m. (1952—1966)	12,9	17,8	25,5	28,4	0,9	3,2	36,4	154,2

Suprantama, tai įgalino kelti darbo našumą, mažinti gyvojo darbo laiko sąnaudas. Tiesioginės darbo sąnaudos mėsos gamybai kolūkiuose žymiai didesnės, negu tarybiniuose ūkiuose, pvz., 1967 m. kolūkiuose 1 centneriui jautienos priesvorio pagaminti jos sudarė 4,97 žmogaus dienos, kiaulienos — 4,70 žm. dienos, o tarybiniuose ūkiuose — atitinkamai 4,25 ir 3,79 žmogaus dienos³⁷.

Įvertinant dabartinę gamybinių-ūkinių pastatų būklę, matyti, kad tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose, palyginti su kolūkiiais, pagrindinių gyvulininkystės pastatų mechanizavimo lygis yra aukštesnis⁴², sandėlių ūkio pastatų vidutinė talpa yra žymiai didesnė⁴³, jie geriau aprūpinti tipinėmis traktorių remonto dirbtuvėmis (žr. 83 psl. ir 11 lentelę).

Taigi, kaip matyti, statybų plėtimo tempus, kokybę, apsirūpinimą pastatais apsprendė statybos sąlygos, žymiai geresnės tarybiniuose ūkiuose, negu kolūkiuose.

Tokių geresnių sąlygų sudarymas tarybiniais ūkiams priklausė iš dalies nuo to, kad, pertvarkant ir toliau vystant respublikos žemės ūkį, tarybiniai ūkiai vaidino ne tik ekonominį, bet ir politinį vaidmenį. Kovos dėl ištisinės kolektyvizacijos laikotarpiu jie buvo stambaus ūkio pavyzdžiu ir darė psichologinį poveikį pavieniams valstiečiams, įtikinant socialistinio ūkio pranašumu. Kaip stambūs priešakiniai ūkiai, jie tapo socialistinio ūkininkavimo pavyzdžiu kolūkiams.

Nuo 1958 m. ekonomiškai silpni kolūkiai, jų nariams pageidaujant, buvo reorganizuojami į tarybinius ūkius. Tokių naujai įsteigtų tarybinių ūkių materialinė-techninė bazė buvo labai silpna, ir valstybė jiems skyrė dide-

les lėšas kapitaliniams įdėjimams, tame tarpe ir gamybinių-ūkinių pastatų statybai.

Antra vertus, remiantis nepakankamai pagrįstais teoriniais teiginiais apie dviejų socialistinės nuosavybės formų vystymosi perspektyvas, valstybė stengėsi stiprinti tarybinius ūkius, mažiau dėmesio skirdama kolūkiams. Buvo manoma, kad kolūkiai palaipsniui bus reorganizuoti į tarybinius ūkius ir taip bus išspręsta dviejų nuosavybės formų susiliejimo problema. Tačiau, kaip buvo pažymėta TSKP XXIII suvažiavime ir naujoje TSKP Programoje, „kaimas žengs į komunizmą, vystant ir tobulinant abi socialistinio ūkio formas — kolūkius ir tarybinius ūkius“ [1a, p. 62], „ekonominių sąlygų atžvilgiu kolūkiai susilygins su bendraliaudinėmis įmonėmis žemės ūkyje“ [1a, p. 69].

TSKP CK 1965 m. kovo plenumo bei TSKP XXIII suvažiavime buvo pakartotinai pabrėžta, kad, vystantis visuomeniniams-ekonominiams santykiams, dabartiniu metu reikalinga stiprinti abi visuomeninio ūkio formas, kurios, reikia manyti, dar ilgai bus ir vystysis. Siekiant suvienodinti abiejų žemės ūkio formų tolesnio vystymosi sąlygas, būtina sudaryti vienodesnes sąlygas statybai kolūkiuose ir tarybiniuose bei kituose valstybiniuose ūkiuose. Tai ypač svarbu šiuo metu, kai kolūkių piniginės įplaukos žymiai išaugo.

Toliau vystant žemės ūkio gamybą, reikia plėsti tipinių gamybinių pastatų statybą. Todėl kaimo statybai kasmet skiriama vis daugiau lėšų. TSKP CK 1965 m. kovo plenumas, pripažinęs, kad reikia žymiai padidinti kapitalinius įdėjimus į žemės ūkį, numatė 1966—1970 metais valstybinių kapitalinių įdėjimų 41 milijardą rublių gamybinės paskirties objektams statyti ir technikai įsigyti, iš jų statybos-montavimo darbams — 21 milijardą rublių. Maždaug tiek pat lėšų buvo panaudota žemės ūkiui per 19 pokario metų [1, p. 20].

Daugiau lėšų žemės ūkio gamybinių pastatų statybai skiriama ir respublikoje. Lietuvos TSR CSV duomenimis, bendrieji valstybės ir kolūkių kapitaliniai įdėjimai į žemės ūkio gamybinius pastatus ir įrenginius (sugretinamosiomis kainomis), skaičiuojant 100 ha žemės ūkio naudmenų, sudarė:

1955 m.— 0,5 tūkst. rb,
1958 m.— 0,9 tūkst. rb,
1961 m.— 1,1 tūkst. rb,
1964 m.— 1,6 tūkst. rb, o
1967 m.— 3,4 tūkst. rb.

Šiame penkmeteje statybos-montavimo darbų apimtis kolūkiuose, tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose, palyginti su 1961—1965 metais, padidės 1,5 karto. Kaip matyti iš 13 lentelės, per penkmetį respublikos žemės ūkio gamybinės paskirties objektų statybai numatoma išleisti apie 800 mln. rb arba 1,8 karto daugiau, negu jai buvo skirta per 1961—1965 metus.

Dar didesni kapitaliniai įdėjimai žemės ūkio gamybinių pastatų statybos-montavimo darbams numatomi sekančiame penkmeteje. Valstybiniame sektoriuje 1966—1970 metais, palyginti su 1961—1965 metais, jie padidės 1,6 karto, o 1971—1975 metais, palyginti su dabartiniu penkmečiu, — 2 kartus.

Apibendrinant galima pasakyti, kad konkrečios ekonominės sąlygos, o taip pat žemės ūkio gamybos specializavimas, tiesiogiai skatindami skirtingas žemės ūkio gamybos vystymosi kryptis, apsprendė pagrindinių — gamybinių-ūkinių pastatų statybos eiliškumą ir tempus.

**Kapitalinių įdėjimų į žemės ūkio gamybinių pastatų statybą apimtys
ir jų augimo tempai 1961—1975 m.**
(mln. rb)

Sektoriai	Valstybės ir kolūkių kapitaliniai įdėjimai						Kapitalinių įdėjimų augimas procentais, palyginti su 1961—1965 metais	
	1961—1965 metai		1966—1970 metai		1971—1975 metai		1966—1970 metais	1971—1975 metais
	viso	tame tarpe 1965 metais	viso	tame tarpe 1970 metais	viso	tame tarpe 1975 metais		
Valstybinis sektorius ⁴⁵ (tarybiniai ir kiti valstybiniai ūkiai), tame tarpe statybos-montavimo darbai	149,9	39,8	261,2	64,9	578,0	145,1	174,2	3,8 karto
Kooperatinis sektorius (kolūkiai), tame tarpe statybos-montavimo darbai	76,2	23,2	123,6	28,3	248,5	61,1	162,1	3,2 karto
	304,0	83,7	547,4	135,3	870,2	196,5	176,8	2,9 karto
	191,1	46,2	269,4	68,3	392,4	85,3	141,0	2,1 karto

P a s t a b a: kapitaliniai įdėjimai valstybiniame sektoriuje 1961—1965 metais, palyginti su praėjusiais penkeriais (1956—1960) metais, padidėjo 3 kartus, tame tarpe statybos-montavimo darbams — daugiau kaip 4 kartus.

Kaip yra žinoma, šioje srityje buvo padaryta nemaža klaidų, tačiau iki 1959 m. žemės ūkio lygis respublikoje pastebimai kilo. Sparčiausiai buvo vystoma gyvulininkystė, kartu plečiant jai reikalingų pastatų statybą. Auganti grūdinių kultūrų ir pašarų gamyba skatino sandėliavimo patalpų statybą. Pagerėjus ekonominei ūkių padėčiai bei kylant žemės ūkio gamybos lygiui, pradėta daugiau statyti sandėlių mineralinėms trąšoms, bulvių ir daržovių saugyklų, mechaninių-remonto dirbtuvių, garažų.

1959—1965 m. daugiausia dėl subjektyvių priežasčių žemės ūkio vystymosi tempai laikinai sulėtėjo⁴⁶, tačiau, vykdant gamybos koncentravimą ūkinės specializacijos pagrindu, buvo būtinas fermų stambėjimo procesas, o kartu reikėjo statyti stambius ir kitus gamybinius pastatus. Vyriausybės priimtų nutarimų dėka padidėjo dėmesys statybos darbų kokybei, daugiau buvo susirūpinta pastatų mechanizavimo klausimais, kaimo statyboje apie 1960-sius metus įvyko kokybinis lūžis.

Tačiau tipiniai gyvulininkystės pastatai kolūkiuose, palyginti su gyvulių skaičiaus didėjimu, statomi per lėtai. Be to, dar labai žemas visuomeninio gyvulininkystės ūkio apsirūpinimo kompleksiškai mechanizuotais pastatais lygis, ir tai savo ruožtu riboja gyvulininkystės produkcijos gamybos augimą.

Respublikos žemės ūkiui labai trūksta tipinių sandėlių (ypač daržovėms, vaisiams bei mineralinėms trąšoms laikyti), nepakankamai išplėstas technikos remonto dirbtuvių tinklas.

Nevienodos statybos sąlygos kolūkiuose ir tarybiniuose bei kituose valstybiniuose ūkiuose (lėšos, statybos vykdymo būdas, materialinė-techninė bazė) nulėmė ir nevienodus gamybinių pastatų statybos tempus. Iš vienos pusės, tarybiniai ūkiai, turėdami geresnes sąlygas statybai plėsti, statė žymiai daugiau, skaičiuojant žemės ploto vienetui, negu kolūkiai. Iš kitos pusės, ekonomiškai silpnesni kolūkiai, patys spręsdami gamybinių pastatų statybos klausimus, statėsi nemechanizuotus ir nepritaikytus mechanizuoti naujus gamybinius pastatus.

Šiuo metu gamybinių pastatų statybos tempai daugiausia priklauso nuo kaimo statybinių organizacijų bei jų gamybinės-techninės bazės pajėgumo ir nuo statomų objektų aprūpinimo materialiniais resursais.

Tolesnis žemės ūkio gamybos vystymas, siekiant išlaikyti kaime darbo jėgą, t. y. sudarant kolūkiečiams ir žemės ūkio darbininkams bei specialistams geresnes darbo sąlygas, yra glaudžiai susijęs su sėkmingu kaimo statybų vystymo problemos sprendimu.

Vilniaus Valstybinis
V. Kapsuko universitetas
Materialinio-techninio tiekimo
ekonomikos katedra

Redakcinei kolegijai įteikta
1968 m. rugsėjo mėn.

- ¹ Per šį laikotarpį MTS sustiprėjo, jų skaičius išaugo nuo 62 iki 120, traktorių, skaičiuojant 15-jėgiais, jose padaugėjo 11,7 karto [2, p. 193].
- ² Respublikoje pirmosios 16 TSO buvo įkurtos 1956 m. ir atliko statybos-montavimo darbų už 1,9 mln. rb. 1967 m. 39 TSO iš viso atliko statybos-montavimo darbų už 24,5 mln. rb, tačiau dėl nesutvarkyto finansavimo bei materialinio-techninio aprūpinimo kolūkiuose jos atliko tik 3/4 savo rangos darbų programos.
- ³ Lentelė sudaryta, remiantis LTSR Statybos kolūkiuose valdybos bei kolūkių kapitalinių įdėjimų metinių suvestinių apyskaitų, Žemės ūkio ministerijos vyr. tarybinių ūkių valdybos, žemės ūkio technikumų mokomųjų ūkių, mokslinio tyrimo institutų ir bandymo stočių eksperimentinių ūkių, valstybinių medelynų, valstybinių žirgynų, Socialinio aprūpinimo ministerijos bei valst. prof. techninio mokymo komiteto ūkių metinių suvestinių ataskaitų duomenimis.
- ⁴ Pvz., TSRS bendroji žemės ūkio produkcija per septynmetį turėjo padidėti 70%. Tuo tarpu kapitaliniai įdėjimai į žemės ūkį, penkmečio (1954—1958) metais sudarė 11,3% visų įdėjimų į liaudies ūkį, septynmečio metais buvo numatyti mažesni, t. y. atitinkamai 7,5% [1, p. 5—6].
- ⁵ Lentelė sudaryta, remiantis kolūkių, tarybinių ir kitų valstybinių ūkių metinių suvestinių ataskaitų duomenimis.
- ⁶ 1953—1955 metų gyvulių skaičiaus laikiną mažėjimą sąlygojo ekonominiai-organizaciniai sunkumai (palyginti stipriausiai pasireiškęs kolūkių administravimas iš viršaus bei centralizuotas žemės ūkio gamybos planavimas, materialinio suinteresuotumo principo pažeidimas, neturėjimas pastovios pašarų bazės) ir nepalankios meteorologinės sąlygos.
1961—1963 metų laikotarpio kiaulių skaičiaus sumažėjimą labiausiai nulėmė 1961—1962 metų nederlius. Nežymų kiaulių skaičiaus didėjimą vėlesniais metais iš dalies sąlygojo laikina disproporcija tarp kiaulienos gamybos ir jos perdirbimo, laikymo bei realizavimo galimybių respublikoje. Be to, turėjo reikšmės intensyvesnis jų nupepinėjimas, paršavedžių skaičiaus mažinimas.
- ⁷ LTSR MT Valstybinio statybos reikalų komiteto Statybos ir architektūros instituto žemės ūkio statybos sektoriaus paskaičiavimais, kiaulidžių eksploatavimo laikas 2 kartus trumpesnis, negu pastatų galvijams.
- ⁸ Lentelė paskaičiuota ir sudaryta, remiantis respublikos CSV ir kolūkių suvestinių metinių apyskaitų duomenimis.
- ⁹ Lentelė sudaryta, remiantis kolūkių, tarybinių ir kitų valstybinių ūkių 1967 m. suvestinių apyskaitų duomenimis.
- ¹⁰ Kiaulės be paršelių iki 2 mėn.
- ¹¹ Gyvulininkystės pastatų talpa pagal projektus neatitinka faktinės talpos ir vedama statybos apskaita ne visai tiksliai atspindi esamą faktinę aprūpinimo pastatais padėtį. Pvz., remiantis inventorizacijos rezultatais, 1966 m. sausio 1 d. kolūkių karvidžių faktinė talpa sudarė 93,7% projektinės, o kiaulidžių — 61,9% projektinės talpos (1968 m. sausio 1 d. atitinkamai 97,2 ir 68,4%). Kadangi kiaulidžių talpos normos neatitinka realybės, skaičiuojant kiaulidžių statybos apimtis, reikalinga taikyti talpos pataisos koeficientą, lygų 1,7.
- ¹² Pastatų nusidėvėjimo laipsnis priklauso ne tik nuo pastatų senumo. Daugumos medinių, su nepasiteisusiais šiltais sutapdintais stogais tvartų eksploatavimo laikas buvo palyginti trumpas. Pastebimai pagerėjus kaimo statybų kokybei, maždaug po 1960 metų statytų gyvulininkystės pastatų tarnavimo laikas žymiai pailgėjo.
- ¹³ Lentelė sudaryta, remiantis kolūkių 1959 ir 1967 metų suvestinių metinių apyskaitų duomenimis.
- ¹⁴ 1968. I. I duomenų nėra.
- ¹⁵ Skaičiuojama visi kapitaliniai pastatai.
- ¹⁶ Lentelė sudaryta, remiantis Centrinės statistikos valdybos ir Valstybinės plano komisijos duomenimis.
- ¹⁷ Įskaitant gyvulius, esančius gyvulių supirkimo bazėse.

- ¹⁸ Panevėžio rajono gamybinės žemės ūkio valdybos kapitalinės statybos skyriaus duomenys.
- ¹⁹ Respublikos grūdų ir jų perdirbimo produktų balansų duomenimis, 1967 m. visuomeninis ūkis (kolūčiai, tarybiniai ir kiti valstybiniai ūkiai) turėjo 2308,3 tūkst. tonų grūdų (sėklos, pašarai, atsargos ir kt.).
- ²⁰ Lentelė sudaryta, remiantis kolūkių, tarybinių ūkių, žemės ūkio technikumų mokomųjų ūkių, mokslinio tyrimo institutų ir bandymo stočių eksperimentinių ūkių, valstybinių medelynų, valstybinių žirgynų, socialinio aprūpinimo ministerijos bei valstybinio profesinio-techninio mokymo komiteto ūkių metinių suvestinių ataskaitų duomenimis.
- ²¹ 1, p. 355 (duomenys apytikriai).
- ²² Lentelė sudaryta, remiantis respublikos kolūkių, tarybinių ūkių, eksperimentinių ūkių, mokomųjų ūkių, valstybinių medelynų bei žirgynų 1967 m. suvestinių apyskaitų duomenimis.
- ²³ Talpa skaitiklyje — tūkst. kvadratinų metrų, vardiklyje — tūkst. tonų.
- ²⁴ Apie šių objektų statybą tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose duomenų statistinėse ataskaitose eilė metų nėra.
- ²⁵ Lentelė sudaryta, remiantis respublikos kolūkių, tarybinių ir kitų valstybinių ūkių 1967 m. suvestinių metinių apyskaitų ir Valstybinės plano komisijos duomenimis.
- ²⁶ Lietuvos TSR Valstybinės plano komisijos duomenys.
- ²⁷ Dėl dažno statistinių ataskaitų ir jose esamų rodiklių keitimo, remonto dirbtuvių statybos apskaita atskirais metais vedama skirtingais mato vienetais (pastatų skaičius, mašinų vietos, m² naudingo ploto, sąlyginiai remontai per metus). Todėl, norint suvienodinti rodiklius, kai kurių metų duomenys perskaičiuoti.
- ²⁸ Lentelė sudaryta, remiantis kolūkių, tarybinių ir kitų valstybinių ūkių 1959, 1964 ir 1967 metų suvestinių metinių ataskaitų duomenimis.
- ²⁹ Pajėgumas išreiškiamas sąlyginiais remontoais į metus.
- ³⁰ Žemės ūkio technikos kapitalinis remontas daugiausia atliekamas penkiose „Lietuvos žemės ūkio technika“ susivienijimo (R/S „LŽŪT“) tarprajoninėse Garliavos, Kazlų Rudos, Paberžės, Pašilės ir Rudaminos traktorių ir kitų žemės ūkio mašinų remonto įmonėse, kurių bendras gamybinis plotas 13 650 m², o bendras pajėgumas 5669 sąlyginiai remontai per metus, ir R/S „LŽŪT“ remontoinėje bazėje. Pastarąją sudaro 37 bendros paskirties ir 10 specializuotų remonto dirbtuvių, išdėstytų beveik visuose respublikos rajonuose.
- Be to, kaimo vietovėse yra Melioracijos ir vandens ūkio ministerijos traktorių remonto dirbtuvių tinklas (žr. 11 lentelę). Tačiau šios traktorių remonto dirbtuvės nepajėgia pilnintai užtikrinti savo sistemos technikos remonto, todėl kitų įmonių bei organizacijų žemės ūkio technika, išskyrus išimtinus atvejus, jose neremontuojama. 1968 m. pilnam poreikių patenkinimui reikėjo 17 652 sąlyginių remontų pajėgumo remonto dirbtuvių. Vadinasi, Melioracijos ir vandens ūkio ministerijos sistemoje truksta remonto dirbtuvių bendro 4727 sąlyginių remontų pajėgumo.
- Remonto-mechaninės dirbtuvės statomos ir Kaimo statybos ministerijos kilnojamų mechanizuotų kolonų gamybinėse bazėse. Jos daugiausia būna prie rajonų centrų ir atlieka Kaimo statybos ministerijos mašinų bei mechanizmų einamąjį remontą ir technikinę priežiūrą.
- ³¹ Lentelė sudaryta, remiantis kolūkių, tarybinių bei kitų valstybinių ūkių 1967 m. suvestinių metinių apyskaitų, Respublikinio „Lietuvos žemės ūkio technikos“ susivienijimo, Melioracijos ir vandens ūkio ministerijos duomenimis.
- ³² Žemės ūkio ministerijos mechanizacijos ir elektrifikacijos valdybos duomenys.
- ³³ Respublikos kolūkių kapitalinių įdėjimų 1967 m. suvestinės metinės apyskaitos duomenys.
- ³⁴ Autogaražų statybos apskaita visuomeniniame ūkyje eilė metų buvo vedama kartu su daržinių ir pašūrių žemės ūkio mašinoms bei inventoriui laikyti apskaita.
- ³⁵ Dabar, vykdamas TSKP CK 1965 m. kovo plenumo nutarimus, tarybinius ūkius pervadant į pilną ūkiskaitą, naujų gamybinių centrų statyba irgi finansuojama iš biudžeto. Tačiau kita kapitalinė statyba atliekama tarybinių ūkių nuožiūra tik iš jų pelno dalies.
- ³⁶ Paėmus atskirai 1952—1958 m. laikotarpį, matyti, kad, išskyrus karvides, kurios buvo statomos beveik vienodai tiek kolūkiuose, tiek tarybiniuose ūkiuose, kiaulidžių, avidžių ir paukštidžių tarybiniuose ūkiuose 1000-čiu ha pastatyta daugiau, negu kolūkiuose (atitinkamai 1,8; 4,5 ir 2,4 karto). 1959—1965 metais karvidžių, avidžių ir paukštidžių tarybiniuose ūkiuose taip pat buvo statoma daugiau, negu kolūkiuose (1,8; 2,6 ir 5,1 karto).
- ³⁷ Lietuvos TSR CSV duomenys.
- ³⁸ Lentelės duomenys paskaičiuoti, remiantis 1952—1967 metų Lietuvos TSR tarybinių ūkių suvestinių metinių apyskaitų ir kolūkių kapitalinių įdėjimų metinių suvestinių ataskaitų duomenimis.
- ³⁹ Įskaitant versides ir gyvulių kiemus.
- ⁴⁰ Įskaitant patalpas viščiukams.
- ⁴¹ Ryšium su žemės ūkio naudmenų ploto perskaičiavimu kolūkiuose, paskaičiuota 1965 m. žemės ūkio naudmenų plotui.

- ⁴² 1968 m. sausio 1 d. tarybinių ūkių gyvulininkystės pastatuose, turinčiuose mechanizuotą vandens padavimą, pašarų skirstymą bei mėšlo išvalymą, laikoma 4,2% stambiųjų raguočių bei 12,7% kiaulių, o kolūkiuose — atitinkamai 1,5 ir 9,3% gyvulių (žr. 5 lentelę).
- ⁴³ 1968 m. sausio 1 d. valstybiniame sektoriuje grūdų ir sėklų sandėlių vidutinė talpa buvo 262,2 t., o kolūkiuose — 147,5 t., daržovių sandėlių — atitinkamai 307,7 t. ir 186 t., bulvių sandėlių — 22,4 t. ir 155,4 t. ir t. t. (žr. 9 lentelę). Be to, tarybiniuose ir kituose valstybiniuose ūkiuose tipiniai grūdų ir sėklų sandėliai sudarė 24,4%, o kolūkiuose — 11,2%.
- ⁴⁴ Lentelė sudaryta, remiantis Lietuvos TSR Plano komisijos duomenimis.
- ⁴⁵ Be žuvininkystės, mėsos ir pieno pramonės ministerijos ir sąjunginės priklausomybės ūkių.
- ⁴⁶ 1959 m. daugiau kaip po 300 galvijų turėjo 17,5% respublikos kolūkių, o daugiau kaip po 500 kiaulių — 7% kolūkių; 1964 m. tokių kolūkių buvo atitinkamai 51% ir 17,2%. Nuo 1960 m. respublikoje pradėta specializuoti paukštininkystė. 1959 m. paukščių fermas turėjo beveik visi respublikos kolūkiai, o 1965 m. jas, žymiai stambesnes, turėjo 19,1% kolūkių [7, p. 140 ir 150].

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Brežnevas L. Apie neatidėliotinas priemones TSRS žemės ūkiui toliau vystyti, V., 1965.
- 1a. Tarybų Sąjungos Komunistų partijos Programa, V., 1961.
2. Gregorauskas M., Tarybų Lietuvos žemės ūkis 1940—1960, V., 1960.
3. Paurazas P., Statybos darbų organizavimas Lietuvos TSR kolūkiuose, V., 1962.
4. Ramanauskas V., Ką pirmiau statyti? — „Žemės ūkis“, 1967, Nr. 2.
5. Sniečkus A., Dėl uždavinių Tarybų Lietuvos žemės ūkį atstatant bei išvystant, V., 1947.
6. Šumauskas M., Pagrindiniai septynerių metų uždaviniai kaimo statybos srityje. — Kn.: 1959 m. respublikinis kaimo statybininkų pasitarimas, V., 1960.
7. Lietuvos TSR MA Ekonomikos institutas. Ketvirtis amžiaus socializmo keliu. Leidykla „Mintis“, V., 1965.
8. Институт экономики АН Лит. ССР. Литва за полвека новой эпохи. Изд. «Минтис», В., 1967.
9. Итоги переоценки основных фондов сельскохозяйственных и рыболовецких артелей, межколхозных и водохозяйственных организаций Литовской ССР на 1 января 1962 г., ЦСУ, В., 1962.

РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКОГО ПРОИЗВОДСТВЕННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА В ЛИТОВСКОЙ ССР

В. БРЕДЕНЕ

Резюме

Темпы строительства сельскохозяйственных помещений, качество и очередность, а в результате и уровень обеспечения общественных хозяйств производственными помещениями зависит от конкретных экономических условий производственного строительства. Эти условия в совхозах были значительно лучше, чем в колхозах (средства на капитальное строительство совхозам выделялись из государственного бюджета, строили их в основном подрядные строительные организации, программа строительных работ, которых обеспечивалась материальными ресурсами в плановом порядке). Поэтому в настоящее время совхозы лучше обеспечены производственными помещениями, уровень механизации животноводческих помещений в них выше, средняя вместимость построек складского хозяйства гораздо больше, в них больше типовых мастерских для ремонта сельскохозяйственной техники, чем в колхозах республики.

В статье коротко освещается положение сельского строительства в первые послевоенные годы, исследуется развитие строительства производственных и хозяйственных построек по отдельным видам помещений: животноводческих (помещения для крупного рогатого скота, свиней, овец, лошадей, птицы), складских (хранилища для зерна, картофеля и овощей, фруктов, минеральных удобрений), помещений для сельскохозяйственной техники.

Анализ показывает, что строительство типовых животноводческих помещений, по сравнению с ростом численности скота, в колхозах развивается сравнительно медленно. Кроме того, уровень обеспечения общественного животноводства комплексно механизированными помещениями очень низкий (на 1.1.1968 г. в таких помещениях содержалось 2,4% общественного крупного рогатого скота и 10,4% свиней).

Дальнейшего развития требует строительство складских помещений, ремонтных мастерских для сельскохозяйственной техники, автогаражей.

В статье помещены следующие таблицы:

Таблица 1.

Строительство помещений для скота и птицы в колхозах, совхозах и других государственных хозяйствах республики за 1952—1966 г.

(Вместимость тыс. мест.) Горизонтально: годы, для крупного рогатого скота, для свиней, для овец, для птицы.

Таблица 2.

Темпы развития животноводческого и птицеводческого строительства за 1952—1965 г.

(Число мест в тыс.) Вертикально: коровники, телятники, свинарники, овчарни, конюшни, помещения для птицы. Горизонтально: I ряд — построено в 1952—1958 годах, построено в 1959—1965 годах, темпы развития строительства в % сравнивая 1959—1965 годы с 1952—1958 годами, II ряд — всего в общественном секторе сельского хозяйства, в том числе: в колхозах и т. д.

Таблица 3.

Изменения численности крупного рогатого скота и свиней и строительство помещений для них в колхозах республики в 1952—1957 г.

Горизонтально: годы, увеличение (+) или уменьшение (—) численности крупного рогатого скота и свиней сравнительно с прошедшим годом (тыс. шт.), построено помещений (вместимость в тыс. мест) для крупного рогатого скота, для свиней.

Таблица 4.

Обеспечение механизированными помещениями основного стада республики на 1 января 1968 г.

Вертикально: содержится скот в помещениях с механизированной подачей воды, в помещениях с механизированной раздачей кормов, в помещениях с механизированной очисткой навоза, всего содержится скота в помещениях, имеющих все перечисленные благоустройства, общее количество скота.

Горизонтально: единица измерения (тыс. шт., %), I ряд — всего в общественном секторе, в том числе: в колхозах, в совхозах и в других государственных хозяйствах, II ряд — крупный рогатый скот, свиньи и т. д.

Таблица 5.

Обзор фонда животноводческих и птицеводческих помещений в колхозах республики.

Вертикально: крупный рогатый скот, свиньи, овцы, лошади, птица.

Горизонтально: в типовых помещениях (учитываются все капитальные здания) содержится скота (в %), то же во временных, приспособленных и негодных для эксплуатации помещениях.

Таблица 6.

Численность крупного рогатого скота и свиней в общественном секторе сельского хозяйства республики и перспектива ее роста до 1967 года.

Вертикально: крупный рогатый скот, свиньи и т. д.

Горизонтально: в колхозах, в совхозах и других государственных хозяйствах, в том числе: в совхозах, общий рост численности скота в колхозах, совхозах и других государственных хозяйствах в %.

Таблица 7.

Рост строительства хранилищ для зерна, картофеля и овощей в колхозах, совхозах и других государственных хозяйствах.

Вертикально: зернохранилища, в том числе: в колхозах, в совхозах и других государственных хозяйствах; хранилища для картофеля и овощей, в том числе: в колхозах, в совхозах и других государственных хозяйствах.

Горизонтально: всего построено до 1968 г., темпы роста строительства в %.

Таблица 8.

Сводная данных складских помещений общественного сектора сельского хозяйства на 1.1.1968 г.

Вертикально: зернохранилища, в том числе: типовые, приспособленные; овощехранилища; картофелехранилища; хранилища для корнеплодов; фруктохранилища; склады для минеральных удобрений.

Горизонтально: всего (шт., тыс. тонн), в том числе: в колхозах (шт., тыс. тонн), в совхозах и других государственных хозяйствах (шт., тыс. тонн), средняя вместимость хранилища (в тоннах) в колхозах, то же в совхозах и других государственных хозяйствах.

Таблица 9.

Обеспеченность общественного сектора сельского хозяйства складами (вместимость тыс. тонн).

Вертикально: зернохранилища, в том числе: типовые, помещения для хранения картофеля, овощей и др. корнеплодов, фруктохранилища, склады для минеральных удобрений.

Горизонтально: вместимость этих помещений на 1.1.1968 г., требуется вместимость складов на 1970 г., обеспечение потребностей в %.

Таблица 10.

Изменение фонда трактороремонтных мастерских в сельском хозяйстве республики (на 1 января).

Вертикально: в колхозах, в совхозах и других государственных хозяйствах, всего, средняя мощность ремонтных мастерских.

Горизонтально: типовые мастерские (штук, мощность в условных ремонтах в год), приспособленные мастерские (штук).

Таблица 11.

Сводная данных о тракторноремонтных мастерских на 1.1.1968 г.

Вертикально: в колхозах; в совхозах; в других государственных хозяйствах, в том числе: в экспериментальных хозяйствах, в учебных хозяйствах, на коннозаводах, в плодопитомниках; всего; другие государственные организации: Республиканское объединение «Литсельхозтехника», Министерство мелниорации и водного хозяйства.

Горизонтально: типовые ремонтные мастерские (шт., производственная площадь в м², мощность в условных ремонтах), приспособленные ремонтные мастерские (шт., производственная площадь в м², мощность в условных ремонтах).

Таблица 12.

Строительство животноводческих и птицеводческих помещений на 1000 га сельхозугодий в 1952—1967 годах в Литовской ССР.

Вертикально: годы, в среднем за 15 лет. Горизонтально: построено скотомест на 1000 га сельхозугодий в коровниках, в свинарниках, в овчарнях, в помещениях для птиц (в колхозах, в совхозах и т. д.).

Таблица 13.

Капитальные вложения в производственное сельскохозяйственное строительство и темпы их роста в 1961—1975 годах.

Вертикально: государственный сектор, в том числе: строительномонтажные работы, кооперативный сектор, в том числе: строительномонтажные работы.

Горизонтально: капитальные вложения государства и колхозов, рост капитальных вложений в % сравнительно с 1961—1965 гг.